

Аналітична довідка

щодо стану грошово-кредитної сфери в Україні за 9 місяців 2017

Ситуації, що складається у грошово-кредитній сфері України протягом першого-третього кварталів 2017 р., притаманна відносна стабільність основних макроекономічних показників. Це свідчить про коректний вибір інструментарію підтримання макроекономічної стабільності та виваженість його застосування. Знизивши протягом квітня-травня облікову ставку з 14 % до 12,5 % річних та проводячи лібералізацію регуляцій на валютному ринку, Нацбанк також намагався сприяти активізації економічної діяльності та економічному зростанню.

Водночас завдання підтримання цінової та макроекономічної стабільності виконувалися не повною мірою:

- реальний показник індексу споживчих цін сягнув за підсумком 9 місяців 10,2 % (до грудня попереднього року), що вже перевищує цільовий орієнтир за споживчою інфляцією, встановлений для 2017 р. на рівні 8 % \pm 2 в.п.;
- курсова динаміка гривні демонструвала значну та нестабільну волатильність (особливо на початку року), що у свою чергу стає самостійним інфляційним чинником через підвищення інфляційних очікувань.

Слід погодитися з висновками Ради НБУ¹ щодо того, що прискорення споживчої інфляції зумовлено насамперед впливом чинників, які перебувають поза контролем грошово-кредитної політики. Власне, подібне можна стверджувати і щодо курсової динаміки, яка визначається здебільшого попитом та пропозицією валюти з боку учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Водночас чутливість інфляційних та курсових показників до структурних чинників має змушувати Національний банк до розширення спектру інструментів, які застосовуються для забезпечення макроекономічної стабільності у середньо- та довгостроковому періоді, а також до посилення координації з діями органів виконавчої влади (насамперед Міністерства фінансів України та Міністерства економічного розвитку та торгівлі). Результатом цих дій має стати досягнення макроекономічної адекватності грошово-кредитної політики, тобто оптимізації останньої з точки зору вирішення ключових завдань, що забезпечують стабільний поступальний розвиток національної економіки у середньо- та довгостроковій перспективі на основі подолання структурних деформацій.

1. Макроекономічна адекватність грошово-кредитної політики.

1.1. Ключовим рушієм відновлення економічного зростання у 2016 р. та драйвером економічного зростання 2017 р. є **валове нагромадження основного капіталу**. Дослідження демонструють поступову дифузю позитивного впливу активної інвестиційної динаміки, що формує мультиплікатор її впливу на

¹ - рішення Ради Національного банку України від 04.07.2017 №29-рд «Про діяльність Правління Національного банку України щодо розвитку банківської системи та окремих нормативних актів з питань банківської діяльності зі змінами, внесеними рішенням Ради Національного банку України від 14 липня 2017 року №32-рд».

економічне зростання. Йдеться про активізацію виробництва у будівельній галузі, машинобудуванні, виробництві будівельних матеріалів, зростання попиту на металургійну продукцію на внутрішньому ринку тощо. Між тим, вплив банківського сектору на інвестиційну активність залишається украй малозначущим. Частка кредитів банків та інших позик серед джерел капітальних інвестицій скоротилась у першому півріччі 2017 р. до 5,2 % порівняно з 8,1 % торік. Обсяг кредитів, наданих недержавним нефінансовим корпораціям (залишок коштів), у серпні 2017 р. був на 5,1 % меншим, ніж рік тому.

Така динаміка кредитування зовсім не корелює ані зі зниженням Нацбанком рівня облікової ставки, ні з динамікою реальної відсоткової ставки з урахуванням інфляції (у вересні 2016 р. ІСЦ склав у річному вимірі 7,9 % при обліковій ставці 15,5 % , в той час як у вересні 2017 – 16,4 % при ставці 12,5 %). Це свідчить про недовірність інструменту відсоткової ставки щодо впливу на кредитну активність банків, що, у свою чергу, обумовлене переважанням структурних чинників у визначенні вартості запозичень та платоспроможності позичальників.

Отже, в той час як одним з визначальних завдань макроекономічної політики є підтримка та оптимізація спрямування інвестиційних процесів на структурну модернізацію економіки, кредитна політика наразі не працює на користь реалізації цього завдання.

Доцільним є урахування згаданих структурних чинників, що перешкоджають нарощуванню кредитування, шляхом диференціації регуляторних умов діяльності банків в залежності від структури їхнього кредитного портфелю. Зокрема – врахування специфічних особливостей довгострокового інвестиційного кредитування в умовах формування резервів та рефінансування. Забезпечення належного контролю за цільовим спрямуванням кредитування оптимально здійснити на інституційних засадах – сконцентрувавши підтримку такого кредитування у спеціалізованих банках, або принаймні в банках, що належать державі.

1.2. 2017 рік позначався активізацією **споживання населення** як рушія економічної динаміки. Кінцеві споживчі витрати домогосподарств збільшилися на 2,8 % у першому кварталі та 6,9 % - другому кварталі 2017 р., що пояснюється зростанням доходів після підвищення удвічі з початку року мінімальної заробітної плати. За даними Держстату, у номінальному вимірі середня заробітна плата у серпні 2017 р. була на 36,8 % вища, ніж торік. Між тим, позитивний ефект такого збільшення для економічного зростання виявився сповільненим. Зростання обсягів реалізованої продукції в харчовій промисловості за 8 місяців 2017 р. (+7,6 %) було практично цілком забезпечено олійножировою галуззю (+35,1 %), понад 60 % виробництва якої орієнтовано на експорт. Виробництво ж інших харчових продуктів залишилося практично на минулорічному рівні. Певне пожвавлення відбулося в легкій промисловості (+7,0 %), проте 44,4 % продукції цієї галузі мають експортне спрямування. Натомість зростання споживчого попиту відбилося у випереджаючому зростанні цін на продовольчому ринку. Загалом продукти харчування подорожчали у вересні 2017 р. порівняно з вереснем-2016 на 19,6 %, в т.ч. молоко та молочні продукти – на 28,2 %, масло – 29,1 %, м'ясопродукти – 30,1 %, овочі та фрукти – 37,6 % та 26,6 % відповідно.

Відсутність адекватної реакції пропозиції на зростання споживчого попиту значною мірою пов'язана з браком інвестицій у харчову промисловість, переробку сільгосппродукції, розвиток товарного виробництва в тваринництві (за межами великих холдингів), розвиток фермерського господарства (у виробництві овочів та фруктів), що, у свою чергу, опосередковано може бути пов'язане з недостатньою гнучкістю кредитної політики НБУ.

Крім того, активізація інфляційних тенденцій призводить до виходу за межі визначеного для 2017 р. інфляційного таргету. Слід відзначити, що, усвідомлюючи структурну природу даної проблеми, НБУ слушно утримується від надмірних монетарних обмежень. Проте високі показники інфляції також перешкоджають впровадженню проактивної монетарної політики.

У зв'язку з тим, що в основі підвищення заробітної плати лежить збільшення мінімального соціального стандарту, значну частку підвищення сукупного попиту забезпечено зростанням видатків у бюджетному секторі економіки. Так, при підготовці проекту Держбюджету-2017 збільшення потреби у видатках внаслідок підвищення мінімальної заробітної плати оцінювалося у понад 24 млрд гривень. Активне зростання надходжень до державного та місцевих бюджетів, а також Пенсійного фонду (за січень-вересень до державного бюджету надійшло на 43,7 %, або 178,2 млрд грн. більше, ніж торік, ЄСВ зібрано більше на 36,7 % (34,7 млрд грн)), свідчить про зростання потреби в ліквідних ресурсах для забезпечення фіскальних платежів. За оцінками НБУ, за 8 місяців поточного року вилучення ліквідності через фіскальні чинники склало 24,4 млрд гривень. При цьому, вилучений фіскальними механізмами грошовий ресурс надходить в економіку у найбільш інфляційно небезпечній формі оплати праці малодохідних категорій населення, а в перспективі – й підвищення пенсійних виплат. На додачу, формується інфляційний «навіс» у вигляді недофінансованих видатків бюджету (план по доходах державного бюджету, за даними Казначейства, за 9 місяців року перевиконано на 3,2 %, по видатках із загального фонду – виконано лише на 90 %), який може створити додаткову інфляційну загрозу наприкінці року.

В умовах підвищених інфляційних ризиків та недосконалості інструментів трансмісії грошової пропозиції, сукупність операцій з регулювання ліквідності, які проводяться Національним банком, забезпечує украй повільне збільшення грошової маси, яке не адекватне збільшенню потреби економіки в ліквідних ресурсах. За 8 місяців 2017 р. сумарний приріст грошової маси M2 склав лише 5,5 %. При цьому за перше півріччя обсяг ВВП у фактичних цінах збільшився на 25,2 % (249 млрд грн.). **Зниження рівня монетизації ВВП може розглядатися як один з вагомих чинників гальмування економічного зростання в Україні.**

За таких умов важливим є «розвантаження» Національного банку від функцій протидії інфляції, яка має немонетарне походження, що дозволить значно активніше реалізувати грошово-кредитний інструментарій стимулювання економічного зростання та інвестицій. Відтак Нацбанку доцільно ініціювати активізацію застосування Урядом немонетарних інструментів протидії інфляції. Зокрема – антимонопольної та конкурентної політики, розвитку мережі оптової та роздрібною торгівлі, товарних інтервенцій тощо.

Подолання тенденцій демонетизації економіки вимагає оволодіння інструментами трансмісії приросту грошової пропозиції, які дозволять мінімізувати інфляційні ризики. Окрім уже згаданої вище цільової підтримки інвестиційного кредитування, такими трансмісійними інструментами є спеціалізовані банківські та інші фінансові установи для проектно орієнтованого кредитування малого бізнесу, аграрного сектору, інноваційної діяльності, регіонального та територіального розвитку тощо. Припустимим у короткостроковому періоді інструментом також є боргове фінансування інвестиційних видатків державного та місцевих бюджетів.

1.3. Активізація **експортного чинника** економічного зростання створила сприятливі умови для курсової стабільності. Якщо за підсумком 2016 р. експорт товарів і послуг (у поточних цінах) ще був на 3,9 % меншим, ніж рік тому (дані НБУ за платіжним балансом), за 8 місяців 2017 р. приріст вже склав 19,1 %. Між тим, суперечність полягає в тому, що цей приріст забезпечено внаслідок сприятливої

цінової динаміки на світових ринках. В той час як у порівнянних цінах (дані національних рахунків) у I-II кварталах 2017 р. спостерігалось скорочення відповідно на -0,4 % та -2,1 %. Отже, зростання експорту у більшості секторів слабко відображалось на зростанні внутрішнього виробництва, а відтак його мультиплікуючий ефект був обмеженим та опосередковувався зростанням доходів експортерів. Політика НБУ на валютному ринку сприяла отриманню експортерами відповідного доходу, як внаслідок купівлі валюти для поповнення валютних резервів, що запобігало надмірному підвищенню курсу гривні (чисте сальдо валютних інтервенцій за 8 місяців 2017 р. склало 1,5 млрд дол. США), так і завдяки пріоритетному доступу експортерів до ліквідних ресурсів, які вони отримували внаслідок продажу валюти. За оцінками НБУ, саме валютний канал був основним у поповненні економіки ліквідністю. Враховуючи наступне вилучення ліквідних ресурсів через фіскальний канал та операції з регулювання ліквідності, можна констатувати, що експортери в умовах демонетизованої економіки опинилися у вигідному становищі порівняно з суб'єктами господарювання, які працюють на внутрішній ринок.

Таким чином, чинна грошово-кредитна та валютна політика об'єктивно сприяє закріпленню експортоорієнтованої моделі економіки, причому, через відсутність налагодженої системи «довгих» інвестиційних грошей, із заморожуванням поточної зовнішньоторговельної спеціалізації.

Залежність приросту грошової пропозиції від стану зовнішньоторговельного балансу містить ризик загострення макроекономічних дисбалансів у разі погіршення сальдо зовнішньої торгівлі. Причому ймовірна ситуація, коли таке погіршення виникає не внаслідок скорочення експорту, а через випереджаюче зростання імпорту завдяки збільшенню внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту (така ситуація природна для початкових етапів економічного зростання структурно деформованих економік). Тоді зменшення приросту грошової пропозиції через валютний канал, або навіть вилучення гривні через валютні інтервенції з метою запобігання надмірній девальвації, через нерозвиненість інших каналів, вестиме до загострення проблеми ліквідності в реальному секторі економіки та, зрештою, сповільнення економічного зростання.

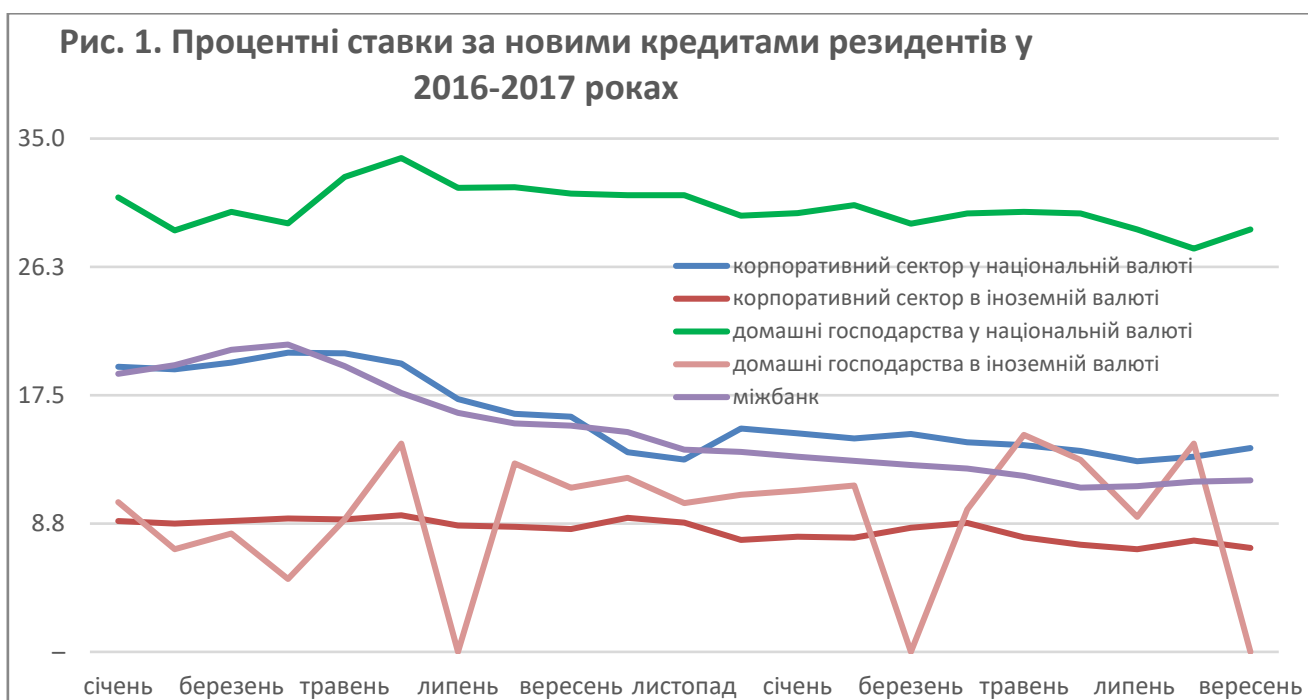
Отже, в умовах очікуваного продовження тренду зростання експорту при висхідній динаміці цін на традиційну експортну продукцію України важливою є конфігурація політики НБУ, яка спрямовувалася б на диверсифікацію каналів збільшення грошової пропозиції (зокрема, на основі удосконалення її трансмісії через спеціалізовані фінансові установи – див. п. 1.2), спрощення інвестиційного кредитування, лібералізацію надходжень валютних коштів (трансферти населення, кредити, прямі та портфельні інвестиції, які дозволять компенсувати погіршення балансу зовнішньої торгівлі).

2. Кредитна політика

Як було показано вище, наразі політика НБУ, будучи відносно ефективною у короткостроковому періоді, не діє у системному впливі на формування моделі та темпів економічного зростання в Україні. Чи не в першу чергу така недієвість пов'язана з кредитною політикою НБУ.

Правлінням Національного банку з 26.05.2017 облікову ставку знижено до 12,5 % (з 28.10.2016 діяла на рівні 14 %, а з 14.04.2017 – 13 %).

Середньозважені процентні ставки за кредитами в національній валюті знизились для юридичних осіб з 15,2 % на початку 2017 року до 13,9 % у вересні та для фізичних осіб – з 29,7 % до 28,8 % (Рис. 1).

Протягом 9 місяців 2017 р. загальний обсяг кредитування знизився порівняно з аналогічним періодом минулого року на 2,5 % (або на 25,4 млрд. грн.) до 973,3 млрд. грн. станом на 01.10.2017. Залишки за кредитами корпоративному сектору скоротилися на 3 % (або 25,4 млрд. грн.) до 811,9 млрд грн. (при цьому, у вересні спостерігалось зростання на 1,8 % порівняно з серпнем), а за кредитами домогосподарствам відбулося зростання – на 0,2 % (або 0,4 млрд грн.) до 160,3 млрд гривень. Зменшення залишків за кредитами корпоративному сектору відбулось в основному в іноземній валюті (на 12,3 %), у той час як в національній валюті відбулося зростання (на 5,8 %). Аналогічна ситуація спостерігалася і в секторі домогосподарств – кредити в національній валюті зросли на 19,2 %, а в іноземній зменшилися на 16,3 % (Рис. 2).

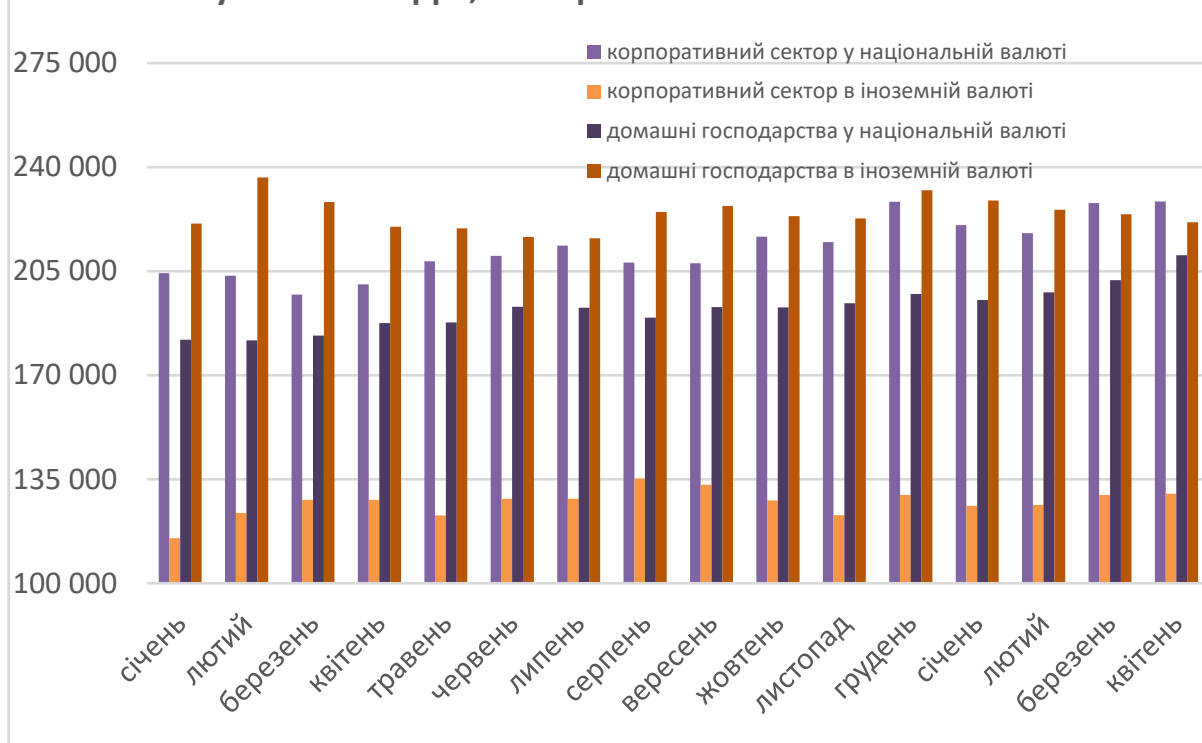

Протягом 9 місяців 2017 р. поступово знижувалися середньозважені процентні ставки за депозитами. Середньозважена процентна ставка банків за депозитами корпоративного сектору в національній валюті знизилась з 10,9 % до 8,1%, а в іноземній – з 3,5 до 1,9 %. За депозитами фізичних осіб середньозважена процентна ставка в національній валюті знизилась з 15,6 % до 10,6 %, а в іноземній валюті – з 5,4 % до 2,9 %.

Загальний обсяг депозитів протягом 9 місяців 2017 року збільшився на 8,4 % (або 66,7 млрд грн.) до 860,2 млрд грн. Залишки за депозитами корпоративного сектору у національній валюті зросли на 0,8 % (або 1,7 млрд грн.) до 230,0 млрд грн., а в іноземній - на 11,6 %, склавши 144,7 млрд грн. станом на 01.10.2017. Залишки за депозитами домогосподарств в національній валюті збільшились на 10,2 %, або на 20,2 млрд грн. до 217,6 млрд грн., в іноземній валюті – зменшились на 3,7 % до 223,7 млрд гривень (Рис. 3).

Відновлення розвитку економіки вимагає повноцінного забезпечення фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. Основними джерелами підтримки суб'єктів господарювання виступають кредитні ресурси вітчизняних банків та закордонні запозичення (великі суб'єкти господарювання намагаються залучити кошти на іноземних фондових майданчиках, наприклад, на тій же Варшавській фондовій біржі).

Рис. 3. Депозити, залучені на рахунки резидентів у 2016-2017 рр. , млн грн.

Банківські установи акумулюють кошти (про вказане можуть свідчити залишки коштів на коррахунках в банках, які в поточному році коливаються переважно в межах 45-50 млрд гривень) однак, не спрямовують їх на підтримку економіки. Це пов'язано, насамперед, з:

- невідповідністю між строками, на які залучаються депозити (у серпні 2017 року частка депозитів резидентів, залучених банками на строк понад 2 роки у загальному обсязі залучених коштів становила лише 0,5 % у національній валюті та 1,7 % в іноземній валюті), та потребами у довгострокових кредитах;
- високими ризиками кредитування, що в першу чергу визначається недостатністю платоспроможних позичальників. За даними Держстату, наприкінці 2016 р. 26,6 % великих та середніх підприємств були збитковими, а за інформацією за січень-червень 2017 р. їхня частка склала 31,2 %;

- додатковими відрахуваннями до резервів під кредитні ризики у разі надання кредитів позичальникам з низьким рівнем платоспроможності. Так, частка непрацюючих кредитів станом на 01.09.2017 складала 56,9 %²;
- альтернативністю, якою користуються банки, і яка стосується можливістю купівлі депозитних сертифікатів НБУ та вкладення коштів в державні цінні папери, що за своєю суттю вважаються безризиковими;
- недосконалою системою захисту прав кредиторів та «непередбачуваністю» рішень судових органів тощо.

Іншим проблемним питанням для позичальників під час отримання кредитів виступають досить високі відсоткові ставки за кредитами. Хоча середні місячні ставки за кредитами в національній валюті у серпні 2017 р. становили лише 14,1 % та в іноземній – 7,5 %, доступ до кредитів мають не всі потенційні позичальники, оскільки відсоткові ставки визначаються банками індивідуально щодо кожного позичальника (наприклад, у серпні підприємствам у сфері сільського господарства кредити в національній валюті надавались під 16,9 % річних, добувної промисловості і розроблення кар'єрів – 19,2 % річних, транспорту – 18,0 % річних, переробної промисловості – 13,0 % річних). Тобто банки можуть надавати преференції щодо кредитування конкретних позичальників, розраховуючи на власні кредитні можливості.

Суттєвою перешкодою в кредитуванні стає нестійкість банківської системи по відношенню до внутрішніх та зовнішніх шоків та викривлення взаємовідносин з іншими секторами економіки, що проявляється, зокрема, у таких проблемах, як низька стійкість та конкурентоспроможність фінансових установ, вади системи управління ризиками та недоліки корпоративного управління.

Тобто, відновлення процесів кредитування за прийнятними відсотковими ставками потребує комплексного врегулювання і стосується як необхідності підтримки реального сектора економіки з боку держави, так і стимулювання банків до надання кредитів. В цьому напрямку дієвими можуть бути наступні кроки.

1. **Контрольована емісія.** Теоретично, існують можливості стимулювати розвиток економіки шляхом переорієнтації та впровадження цільового спрямування емісійних коштів. Тобто, це полягає в тому, що банки отримують від Національного банку кредити рефінансування, які спрямовують на кредитування суб'єктів господарювання реального сектору економіки. Практично, такий механізм в Україні впроваджувався двічі – на початку 2000-х рр. (кредити надавалися, однак, в обмеженій кількості) та в 2009 р. – був лише формально оформлений постановою Правління Національного банку України. Радою Національного банку України у затверджених Основних засадах грошово-кредитної політики на 2018 рік та середньострокову перспективу визначено, що «з метою хеджування ризиків зміни умов ліквідності в середньостроковій перспективі Національний банк розгляне можливість проведення процентних тендерів з рефінансування на термін до п'яти років з плаваючою ставкою». Вказане може сприяти стимулюванню кредитування, в першу чергу за умови наявності у позичальників проектів розвитку.

2. **Захист прав кредиторів.** На розгляді Верховної Ради України перебуває законопроект, яким в черговий раз передбачено спробу комплексно врегулювати проблемні питання, які виникають в сфері захисту прав кредиторів, - це законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування», реєстр.№6027-д. Забезпечення його прийняття усуне низку прогалин в законодавстві, які стримують кредитування.

3. **Позасудове врегулювання спорів. Фінансова реструктуризація.** В першу чергу це стосується повноцінного впровадження прийнятого в минулому році Закону

² - при цьому, частка непрацюючих кредитів у ПриватБанку становить 86,3 %.

України «Про фінансову реструктуризацію». Ним, зокрема, визначаються питання взаємовідносин між кредиторами та боржником під час проведення процедури фінансової реструктуризації; проведення безпосередньо процедури фінансової реструктуризації – визначення кредиторів, обсягу зобов'язань, що підлягають реструктуризації; умови провадження господарської діяльності боржником та отримання ним фінансування під час фінансової реструктуризації тощо. Цей процес потребує додаткової популяризації, оскільки нині не в повній мірі користується попитом – 4 суб'єкти господарювання пройшли процедуру фінансової реструктуризації, 3 – в процесі реалізації³.

4. Позасудове врегулювання спорів. Фінансовий омбудсмен. Невід'ємною складовою системи взаємовідносин споживачів та кредиторів виступає позасудове врегулювання спорів. На сьогодні питання щодо створення фінансового омбудсмена обговорюється. При цьому, варто відзначити, що саме вказана проблема в Україні довгий час не може знайти єдиного підходу. Однак, формування ефективної системи захисту прав споживачів фінансових послуг (фінансовий омбудсмен – одна з її складових) може дати суттєвий поштовх до залучення довгострокових ресурсів до банківської системи.

Довідково: у світовій практиці органи досудового врегулювання спорів між фінансовими установами та споживачами функціонують у понад 40 країнах світу.

5. Реформування системи бюро кредитних історій. Порушене питання в контексті України базується на двох «проблемах» - наявності єдиного повноцінного бюро (одна з вимог МВФ) та удосконалення самої системи роботи бюро (наприклад, отримання в режимі реального часу інформації із Державного реєстру фізичних осіб – платників податків та Єдиного банку даних про платників податків – юридичних осіб про суми доходів, виплачених таким платникам податків). На сьогодні відповідні законопроекти - №№7114, 7114-1, 7114-2 – зареєстровані у Верховній Раді України.

6. Удосконалення механізмів банкрутства. Банкрутство фізичних осіб. Інститут банкрутства в українському законодавстві існує лише для боржників юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Правовідносини між боржниками та кредиторами регулюються Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом". Відносини між кредитором та боржником – фізичною особою в Україні жодним чином не врегульовуються, а саме поняття інституту банкрутства для приватних осіб у вітчизняному законодавстві відсутнє. Разом із тим, практика банкрутства фізичної особи поширена у багатьох країнах світу. Відповідні законопроекти внесені на розгляд Верховної Ради України (законопроект «Про реструктуризацію боргів фізичної особи або визнання її банкрутом», реєстр. № 2353а).

7. Державна підтримка кредитування. Вимагає комплексного перегляду механізмів надання пільгових довгострокових кредитів банками з використанням механізмів державної підтримки (компенсація відсоткових ставок, погашення частини тіла кредиту, надання коштів банкам для пільгового кредитування тощо) з метою кредитування реального сектору економіки згідно з відповідними державними програмами розвитку. Хоча в минулі роки такий механізм використовувався дуже активно, нині держава орієнтується більше на надання прямих дотацій суб'єктам господарювання. Проте такий механізм має бути тимчасовим.

³ - <https://fr.org.ua/ua/publikatsiyi-po-protseduri-finansovoyi-restrukturizatsiyi.html>

8. **Визначення Стратегії розвитку державних банків.** Частка державного сектору в банківській системі наприкінці II кварталу 2017 р. становила 54,8 % (за активами)⁴. Тому, питання формування стратегії розвитку державних банків, як в цілому, так і кожного окремого, терміни її реалізації, а також їх приватизація чи входження в капітал банків іноземних інвесторів є, з одного боку, необхідністю, а з іншого – потребує комплексного підходу, що враховуватиме: 1) поточний аналіз стану державного банківського сектору, проблем його функціонування та причин, які призвели до виникнення цих проблем; 2) реформування систем управління державними банками, мінімізацію політичного впливу на їх менеджмент, забезпечення прибутковості роботи державних банків; 3) бачення ролі державних банків в реалізації економічної політики Уряду та розвитку банківської системи в цілому. Потребує комплексних зусиль як Кабінету Міністрів України так і Національного банку.

9. **Удосконалення роботи з малими банками.** В Україні сформовані єдині підходи щодо регулювання та нагляду за банками. У той же час, в світовій практиці існують підходи, згідно з якими додаткова увага приділяється саме малим банкам, які займають невеликі ніші на ринку, зосереджуючись на обслуговуванні невеликої кількості клієнтів та працюючи в окремих регіонах чи секторах. В Україні варто опрацювати порушені питання, зокрема, закріплення на законодавчому рівні особливостей створення, регулювання та нагляду за малими банками, починаючи з того, які саме банки варто вважати малими, до розгляду питання щодо впровадження окремих нормативів їх діяльності.

10. **Стимулювання появи спеціалізованих банків.** В минулі роки в Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначалася можливість роботи в Україні спеціалізованих банків. Проте універсалізація практичної діяльності банків, нестабільність середовища, в якому вони працюють, нерозвинутість інших сегментів фінансового ринку (як-то фондовий ринок), обмежували можливість появи спеціалізованих банків. Варто розглянути питання щодо впровадження змін до законодавства з метою стимулювання появи спеціалізованих банків, у тому числі щодо визначення окремих показників до їх діяльності.

Інститут суспільно-економічних досліджень

⁴ - разом з неплатоспроможними банками